

Олена ЗІНЬКО, Олена Гречановська

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІННИЦЬКОЇ «ПРОСВІТИ» У 1917-1920 рр.

Громадська організація товариство «Просвіта» була утворена 1868 р. у Львові з метою культурного розвитку, піднесення національної свідомості українського народу. «Просвіта» поширила свою діяльність у Галичині, на Буковині, Волині, Київщині та Поділлі. Утворені в губернських містах «Просвіти» координували роботу осередків, які з 1917 року діяли за власними статутами. В статуті зазначалось, що «Просвіта» засновувалась для того, щоб через знання повести своїх членів до кращого громадського національного життя. Філія культурно-просвітницького товариства «Просвіта» у Вінниці була створена у березні 1917 року та знаходилась в приміщенні «Народного дому». Впродовж існування «Просвіта» мала свою бібліотеку, читальню, кінотеатр, утримувала їдальню для учнів української гімназії, кінематограф, опікувалась діяльністю симфонічного оркестру. Велика увага приділялася збереженню пам'яток минувшини. Осередок «Просвіти» утворили також і лікарі та співробітники Вінницької психіатричної лікарні [1].

Фундаторами Вінницького товариства стали колезький радник Г. Шіянов, В. Дудич – редактор журналу «Подільська воля», учителі вінницької чоловічої гімназії І. Озерянський, М. Кашинський, священник М. Василевський. Очолив організацію Іван Юхимович Озерянський, секретарем Ради було обрано вчителя малювання Вінницького учительського інституту Іллю Максимовича Шульгу. Вінницьким товариством, проводились вечори української пісні, утворювались аматорські гуртки, здійснювалася постановка спектаклів.

У вересні 1917 р. було прийнято рішення про відкриття у Вінниці двох українських гімназій, заняття в яких почалося у жовтні 1917 р.

Восьмикласна україномовна гімназія у 1917-1918 навчальному році мала три класи (підготовчий, перший, другий). Повний склад класів передбачалось відкрити лише 1923 р. Інша – чотирикласна – з викладовою російською мовою, але обов'язковим вивченням українознавства та української мови. У 1917-1918 навчальному році заклади утримувались на кошти «Просвіти» [2].

Вінницька «Просвіта» мала бібліотеку, якою члени товариства користувалися безкоштовно, а всі інші – за певну плату. «Просвіта» також придбала друкарню й займалась видавництвом книжок та підручників. У період 1917-1919 рр. «Просвіта» випустила 19 видань. В книгарні «Просвіти» продавались «Історія України», «Читанка», «Сніп», «Буквар». Також «Просвіта» мала чотири кіоски для продажу газет і книг [3].

На початку липня 1918 р. «Просвіта» спільно з Подільським товариством охорони культурно-історичних пам'яток організувала для слухачів учительських курсів виставку українського народного мистецтва та кустарних промислів. Слухачі курсів давали концерти української пісні у Вінниці. Прибутки від таких концертів йшли на підтримку хворих учителів та допомогу учням, які її потребували, дитячим притулком. Також в 1918 році була влаштована їдальня для учнів Української гімназії.

З 15 серпня до 21 грудня 1919 р. Вінницька «Просвіта» видавала власну газету «Шлях». Її редактором був український письменник з Холмщини В. П. Островський. На сторінках газети публікувалась антивоєнна поезія «Божевільні», його оповідання «Коло церкви», а також літературні твори Ю. Шкумеляка, К. Поліщука, О. Журливої, М. Нарушевича. Друкувався на сторінках газети «Шлях» й відомий політичний й громадський діяч Дмитро Маркович. У жовтні був відремонтований, зруйнований більшовиками Народний дім «Просвіти», у якому відкрили читальню [4].

У жовтні 1919 р. Вінницька «Просвіта» брала участь у проголошеному Директорією «Тижні українського козака», суть якого полягала у зібранні пожертвувань для Армії УНР у вигляді зброї, продовольства, фуражу, великої рогатої худоби і коштів.

Товариство «Просвіта» взяла активну участь у проведенні українізації. У травні 1920 р. при товаристві почали функціонувати курси українознавства для урядовців та приватних осіб. У червні за сприяння організації почала діяти художня студія з талантів регіону та драматичний гурток за участі артистів і режисерів драматичного театру ім. І. Франка [5].

З утвердженням радянської форми державного правління проголошувався курс на «радянізацію» «Просвіти». Преса тих років пояснювала неможливість існування «Просвіт» як культурно-просвітницьких центрів, бо вони відтворювали національні почуття, створювали ідеал лицаря-козака, захоплювали українську громадскість «блакиттю» українського неба, «жовтизною» її степів. Почалися арешти та розстріли просвітян., а осередки «Просвіти» перетворили на хати-читальні для поширення соціалістичного знання. Імовірно, вже у 1921 року Вінницька «Просвіта» перестала функціонувати.

Джерела та література

1. Яцюк О. С. Діяльність товариства «Просвіта» в місті Вінниця у 1918-1920 рр. // Вінниця – 630. Матеріали I Вінницької науково-теоретичної конференції. – Вінниця, 1993. – С.69-70.
2. Малюта О. В. Вінницька «Просвіта» та її діячі в українському національному державотворенні 1917-1920 рр. // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили – Том 74. Вип. 61. Серія: Історія. – 2007. – С.165.
3. Соломонова Т.Р. Книговидавнича діяльність Подільських «Просвіт» у контексті української історії. – Вінниця, 2001. – С. 146; Яцюк О. С. Діяльність товариства «Просвіта» в місті Вінниця у 1918-1920 рр. // Вінниця – 630. Матеріали I Вінницької науково-теоретичної конференції. – Вінниця, 1993. – С.70.
4. Вінниця: Історичний нарис. Гол. редактор проф. Подолинний А.М. – Вінниця: Книга-Вега, 2007. – С. 147.
5. Малюта О. В. Вінницька «Просвіта» та її діячі в українському національному державотворенні 1917-1920 рр. // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили – Том 74. Вип. 61. Серія: Історія. – 2007. – С.169.